

A.Ü.DTCF. Kütüphanecilik Bölümü'nün 50. Yılı İçin

GEÇMİŞ'in BELLEĞİ

Özer SOYSAL*

I Yakın Geçmiş

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü, Ülkemiz'de, hem Kütüphaneciliğin niteliği üzerine ilk bilimsel sorgulama ve düşünce etkinliği'ni yarattı, hem de, O'nun meslek olarak çağdaş boyutlarının algılanmasında başlıca etken oldu. Sürüp gidecek bu çaba, şimdi, diğer Bölümlerle birlikte yürütülüyor. Böyle bir Kuruluş'un 50. Yılı'nı yurt içi ve dışından meslektaşların katılımıyla kutlamış bulunuyoruz. 5.Yılı'mız'ı bir toplantı ve kitapçık; 15.Yılı Albüm 25.Yılı Anı Kitabı ile simgelemiştik. 50.Yıl, umalım, Bölüm ve Ülke için daha anlamlı bir sürece sıçrama noktası olur.

Kuruluşunda taşıdığı adla Kütüphanecilik Enstitüsü, 1954-55'te Birinci Akademik Yılı'nı açtı. Enstitü Müdürü ve ilk profesörü Robert Bingham Down'tır. Açış dersi'nin konusu: "*Milletler üzerinde En Çok Tesir Yapmış Onbeş Kitap*"tı.

Prof. Downs'ı, sırasıyla: 1955-57'de Prof. Elmer Mory Grieder; 1957-59 arasında Prof. Lewis Francis Stieg ve Norris McClellan; 1959-61'de Prof. Carl Milton White ve Anne Ethelyn Markley; 1961-62'de Uzman Miss Nance O'Neill; 1962-63'te Prof. Ralph Hopp; son konuk Prof. olarak da, 1963-64 döneminde Arthur McAnally izledi.

Enstitü'nün gerek kuruluş aşaması gerekse sonraki yıllarında, Artık aramızda bulunmayan Adnan Ötügen ve Mrs.Emily Dean ile Prof. Dr. Cunbur yer aldılar. Kütüphanecilik ve bibliyografya sorunlarına, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde kütüphaneci-asistan olarak görev yaptığı 1950'li yıllardan başlayarak sürdürdüğü duyarlık nedeniyle, Prof. Yaşar Karayalçın ve O'nun kimliğinde hocası Prof. Ernst Hirsch'e şükran borçluyuz. Bu çerçevede, on yıl boyunca yabancı öğretim elemanı ile temel donanımı sağlayan Ford Vakfı ve Fulbright Programı'nı; Kuruluş'un bilimsel yönetim sorumluluğunu Ankara Üniversitesi ile paylaşmış American Library Association'ı ayrıca vurgula-

* Prof. Dr. Özer Soysal, Emekli Öğretim Üyesi.

malıyım.

Kütüphanecilik Enstitüsü'nden anılar'da kalanlar arasında, 1957'de kurulmuş Öğrenci Kulübü ile bu Kulüp'ün 1957-1964 yılları arasında önce *Kütüphanecilik Enstitüsü Kulübü Bülteni* sonra da *Kütüphaneciliğin Sesi* adıyla yayınladığı süreliyi de saymak gerekir.

Bu bölümü, biri Enstitü'nün kuruluşunda, diğeri kimlik kazanmasında etkili olmuş iki konuk profesörden alıntılarla kapatacağım:

Bunlardan Prof. Downs, 25.Yıl Anı Kitabı'nın yayınlanması üzerine yazdığı 26 Temmuz 1982 günlü mektupta duygularını şu satırlarla aktarıyor: "Bölüm'ün giderek güçlenişinden kıvançlıyım ve kuruluşunda görev almış olmaktan gurur duyuyorum."

Prof. White ise, 20 Ocak 1960 tarihli mektubunda şöyle diyordu: "Bundan sonraki kuruluş kutlamalarında aranızda olamayacağım. Ancak, mezunların nicelik ve yararlılık anlamında bu atılımı sürdürüleceğine eminim ve gerek Enstitü gerekse genelde Türk Kütüphaneciliği'nin gelişmesi için planlar üreteceği umudu taşıdığımı belirtmek isterim."

Bir bölümünün öğrencisi, diğerlerinin önce çalışma arkadaşı sonra dostu olduğum kişileri anarken, Enstitü'nün 1960'da Kürsü'ye dönüşümünü gerçekleştiren Prof. White; özellikle de, Kütüphanecilik Bölümü'nün yarım yüzyıllık yaşamında sergilediği öğreticilik ve mesleki dayanışma ile örnek olagelmiş Prof. Ersoy'u içten duygularla selamlıyorum.

Bir an için, Asya'da Çin'in batısından Orta Avrupa'ya uzanan dünya haritası'na dönelim.

Türk Kütüphaneciliği, 30'la 42° arası kuzey enlemlerinin bir ucundaki Asya içlerinde yeşermişken, bugün tam olarak diğer uç, *bilgi'nin bilim'e niçin ve nasıl dönüştüğü* sorusu'nun düğümlendiği Anadolu'da biçimlenme savaşı veriyor.

Tarih'i böyle bir coğrafya ve kültür ekseninde yaşamış ve yaşıyor olmaktan, hem mesleki sorumluluk bağlamında esinlenmeli hem de kıvanç duymalıyız.

50 Yıl'a tarih penceresinden bakarken önce yakın sonra da uzak geçmişten iki tablo'ya yollama yapacağım.

Konu'ya 1959'da, bu nitelikteki ilk ama daha dar kapsamlı bir toplantı'da yapılmış konuşmaya dönerek girmek istedim. Şunu alıntılıyorum:

"...Bugün öncelikli sorunumuz, kütüphanelerimizin gerek bilim alanları, gerekse toplum için bir araştırma-geliştirme merkezi olarak çalışır duruma getirilmesidir.O nedenle, gelecekte sorumluluk almak üzere mesleğe hazırlanan gençlere kazandırılacak moral ve zihinsel yapı büyük önem taşır. Çünkü, edinecekleri değer yargıları, meslek sorunlarına çözüm arayışı ve Kütüphaneciliğimiz'in geleceğinin biçimlenmesinde başlıca etken olacaktır. Değişik açılardan yorumlanabilecek 'değer yargıları' söylemini, 'mesleğe

karşı sorumluluk ve zorunluk içinde olma' biçiminde anlamak da önemlidir. Bu yolda gösterilecek duyarlılığın nedenlerine değinmek gerekmektedir:

Yaşamı kolaylaştırırken toplumsal bütünlüğü ayrıştırıcı bir nitelik de aldığı gözlenen 'madde' ve 'teknik' eğilimine karşı, mesleğe hazırlanan gençlerde 'insancı ruh ve anlayış'ın geliştirilmesi daha da önem kazandı.

Gerçekten, henüz uyanış aşamasındaki kütüphanecilik yaşamımızı, mercaklerinden birisi 'madde' diğeri 'teknige' ölçümlenmiş gözlük arkasından gören meslek adamı kadar tehdit edici bir etken düşünülemez.

Kütüphanecilik mesleği, her türden bilgi kaynağı ve teknolojik donanıma sahip kütüphaneler değil, 'insani değerlerin erdemine inanarak yetişmiş kütüphaneciler'in varlığı ile güç ve kişilik kazanacaktır.

Şimdi, 'Kütüphaneciliği niçin ve nasıl meslek olarak seçtiğinizi' düşünmenizi isteyeceğim. Elde olmayan nedenlerden de kaynaklansa, gelişigüzel meslek seçimi, beraberinde şu iki sakıncayı getiriyor:

- *Mesleğin, yetersiz ellerde yozlaşması,*
- *İleride bir başka mesleğe katma değer sağlayacak beyin gücünün kullanılmayışı.*

Ülke açısından iki yönlü yitikle karşı karşıyayız.

'Meslek adamı' kimliği ile 'kütüphaneci', vurucu görevler üstlenmiştir. Güçlükleri göğüsleyebilmesi ise, 'kütüphaneci olabilmenin öngördüğü niteliklerle donatılarak' yetiştirilmesine bağlı. Gelecek kuşaklara 'örnek olma' gibi bir ayrıcalığa sahibiz. Bunun gereklerini yerine getirmek, hem bir 'görev' hem de 'onur' olarak karşımızda duruyor.

Üstte alıntılıdığım görüşler, 1960 öncesinde adı Kütüphanecilik Enstitüsü olan Bölümümüz'ün 5.Kuruluş Yılı'nda, 22 Kasım 1959'da mezunlar adına yaptığım ve "Mesleğe Hazırlanan Gençlere bir Katkı" başlığı taşıyan konuşma'da dile getirilmişti.

O konuşmayı, 'mesleki sorumluluk' duygusu güdülemişti. Belleklerden yine silinecek de olsa, aynı kaygı ile yineleme gereği duydum.

Çağdaş kütüphaneci, meslek yaşamını sadece toplumsal, teknolojik ve diğer güçlere özgü kuralların belirlediği bir uygulayıcı değil, ya böylesi kuralların içini dolduracak, ya da, kural üretici düşünsel/yaratıcı zenginliğin kaynağı olmak durumundadır.

Kimi slogan ya da sanlar, kütüphaneci için birer çekim nedeni olabilir. Ancak, aslolan bunlar değil, bilgi'ye nasıl yaklaştığımız. Bilgi'ye yaklaşım, yaşam'a bakış'ın dışı vurumudur.

Bilgi ile dar anlamda birey, geniş anlamda toplum ilişkisi'ni yaşam biçimi değil, yaşam biçimi'ni bilgi'ye bakış açısı belirler. Çünkü, bilgi'yi, yaşamı sürdürmek için de, yaşamı değiştirmek için de kullanabiliriz.

Bu yüzden, bilgi'nin özellikleri ve o'nunla nerelere ulaşılabileceğini sorgulayan; kafasının içi yönettiği kütüphaneden zengin kütüphanecilere gereksinmemiz var.

Bilgi'nin gücü üzerinde dururken, o'nun yakın gelecekte kazanacağını varsaydığım konuyla ilgili görüşümü de açıklamak isterim:

'Bilgiyi paylaşalım' sloganı, XX.Yüzyıl'ın son çeyreğinde, 'bilgisayar'dan 'ulusal bilgi ağları' oradan da 'uluslararası ağlar'a özendirme biçiminde insani=evrensel bir sunumla, toplumları ilk bakışta 'çekici ve kaçınılmaz bir değişim' gereğine inandırarak ivme kazandı. Sonuçta, üreten ülkeler için bilgi, giderek, 'paylaşım'dan öte 'yaygın bir pazarlama dizgesi'nin konusu durumuna gelirken kaynakları sınırlı tüketicilerin girebildikleri veri tabanlarını, genelde, *yeniden işlemek* yerine sanki *aktarma* aracı gibi kullanabildiği noktadayız.

Ama, hangi nedenle olursa olsun, çağın gerektirdiği bilgi'yi 'bedelini ödeyerek dışarıdan edinme yolu' da zamanla kapanacaktır. Başta araştırma-geliştirme birimlerini ancak son yıllarda kurabilen sanayi holdingleri olmak üzere, büyük iş kuruluşlarımızın ülke'nin birikim ve devingenliği(dinamik)ni bu yolda nasıl değerlendirecekleri önemli.

Bugün, doğrudan bilgi satışı ya da bilgi teknolojisini pazarlama yöntemleri açısından gözlenen girişimler, bir bakıma, bireysel/toplumsal özellik ve değerleriyle yeniden biçimlendirilmesi tasarlanan dünyamızı önce küreselleşme sonra bunun ötesinde bir yapılanışa taşıyacak sürecin aşamaları, bir 'Bilgi Konsorsiyumu'na geçişin alacakaranlık tünelleridir. Öyle bir 'Konsorsiyum' ki, özellikle *bilimsel bilgi üretiminde* söz sahibi ülkelerin temsil edildiği bir konsey yönetim ve denetimindeki *bilgi havuzu'*ndan, yoğunlukla söz konusu ülkeler yararlanma olanağı bulurken, diğerleri 'havuza buldukları katkının niteliği ile bu katkının yaşanan süreçteki beklenti ve gereksinimleri karşılama yeteneği gibi belli ölçütlerin işaret ettiği katma değer sonunda ulaşacağı toplam puan kadar bilgi alabileceklerdir. Bunun diğer anlamı, bilgi'nin para ile elde edilebilir 'meta' olmaktan çıkarak ancak eşdeğerde bilgi ile değiştirilebilir duruma gelmesidir. Bilgi stratejisi üzerine 'kehanet' değil bir 'kestirim' niteliğindeki bu değerlendirmeyi şöyle noktalayalım:

*Bilgi'yi özgünlüğe ulaşma kaygısıyla tüketen,
kendisi ve geleceğini de yaratacaktır*

Oysa, kütüphaneci yetiştirmek üzere hazırlanmış programların bugünkü dokusu ile buna dayalı uygulamalar, öğrenciyi bilgi ve bilgilenmenin birey ve toplumun biçimlenişine etkisi üzerinde düşündürmek yerine o'na özellikle bilgi'yi işleyiş ve kullanım yöntemleri konusunda beceri kazandırma amacına yönelmiş gibidir. Bu, öğrenciyi, üstleneceği görev ve sorumluluğun boyutlarını gereğince kavra-

madan, ya da, özde *insan'dan çok tekniğe dönük bir iş yapacağı algılamasıyla mesleğe hazırlanmış olma* sakıncasını beraberinde getirir.

Öğrencileri asal amaçlarından biri ülke kütüphanelerine meslek elemanı yetiştirmek olan Bölümlere aldıktan sonra sanki başka sanlarla ve farklı görevlerde çalışacaklarmış yaklaşım ve görüntüsü içinde eğitsek, yanlışta içindeyiz demektir. Tıpkı Kültür Bakanlığı'nın, en yaygın ve o oranda mesleki bilince muhtaç hizmet birimi konumundaki kütüphaneleri meslek dışından seçtiği bürokratların yönetimine vererek, ya da ülke'nin milli kütüphanesi'ni yönetim krizine sokup sorun'u çok bilinmeyenli denkleme dönüştürmesi gibi. Bu durum, doğudan bakarsak, İtri'nin seghah makamındaki ünlü yürüksemai'ni tango havasında okumak; batıya dönersek, Bach'ın keman ve klavye için yazdığı sonatları kemeçe ve kanunla çalmaya benziyor.

Teknoloji'nin verimlerini, *çağı yakalamanın olmazsa olmaz koşulu* sayıp özenerek/mantıkla bağdaşmaz ölçülerde yaşamımıza sokmağa çalışırken, bu tür girdilerin altyapı/insan ögesi ile hangi koşullarda etkileşime girebileceğini tartma gereği duymuyoruz. Teknolojik girdi, onu içselleştirecek bir toplumsal doku yoksa, boyama malzemesi olarak yüzeysel kalacak demektir. *Kütüphane hizmeti'nde teknoloji'den yararlanma ile teknoloji'nin güdülediği kütüphanecilik* arasındaki ayrım önemli. Kısaca, *Türk Kütüphaneciliği'nin, özgünlük ve saygınlık kazanma anlamında, teknolojik verimleri kullanma kaygısından önce* irdelemesi gereken özel sorunlar bulunuyor. Ad ve niteliği ne olursa olsun Kütüphanecilik eğitimi, özellikle Türkiye söz konusu olduğunda, böyle bir anlayış doğrultusunda biçimlenirse verimli olabilir.

Kütüphaneci'den beklenen, olay ya da olguları sadece öğrenme ötesinde, bunları gerçeklikleri yönünden soruşturma; anlam ve neyi amaçladıklarını kavrama duyarlılığı içinde olmaktır. Öte yandan, gençlere 'bir artı bir'in eşittir iki olduğu söylenirken, daha önce, *artı ve öncesinin ne olduğunun öğretilmesi* gerektiği unutulmamalı. Kütüphaneci olunmadan, 'programcı', 'sistem analizcisi' ya da, gözde bir söylem'le, 'bilgi profesyoneli' olmaya çalışmanın meslek açısından anlamsızlığını kavratmak gibi.

Özellikle son yıllarda 'mesleki kimliği' tanımlama yönünden yoğunlaşan kargaşada, kuşkusuz, Kütüphanecilik için 'nasıl bir altyapı?' arayışındaki bulanıklığın da büyük payı var.

Kütüphaneciliğin *bilimsellik* niteliği ya da bu niteliği belirleyici *kuramsal örgü*:

- *Ne yalın kimliğiyle bilgi ögesi,*
- *Ne de bilgi'yi sayısal/mekanik yollardan denetleyip-yöneten mantık'*

* 'Kuramsal altyapı' tartışmasının bizde gündeme ne zaman ve hangi boyutu ile geldiği konusunda, *Cumhuriyet Öncesi Dönem Türk Kütüphaneciliği*. Basılmamış Doçentlik Tezi (Ankara, DTCF., 1973), 6-10.sr.bkz.

la ilişkilendirilerek açıklanabilir*. Bunlar, bilgi'nin kendine dönük felsefi ve nensel yapısının öğeleridir. O nedenle, *bilgi/bilgilenme olgusu*'nun *bireysel/toplumsal aklın biçimlenişine etkisi*'ni amaçlamış Kütüphanecilik Alanı için 'çıkış noktası' ya da 'belirleyici olma' özelliği taşımazlar.

Kurumlaşma sürecinde gelinen nokta bakımından, Kütüphanecilik: Yazılı, basılı v.b. görsel, işitsel, manyetik, elektronik v.d. kayıt ortamlarına geçirilmiş/geçirilecek bilgiyi, ağırlıkla, katma değer kazanarak yeniden tüketilmek için, fiziksel/bibliyografik/içeriksel boyutlarıyla denetleyip dizgeleştirme etkinliğidir. Kütüphaneciliğin gerek 'bilimselleşme' gerekse 'pragmatik' yeteneği, odak noktasının kitap'tan bilgi ögesi'ne kayışı ve hem kitapla sınırlı hem de içe dönük hizmet anlayışı'ndan, artık değişik tür ve nitelikte ortaya çıkan bilgi'yi yorumlayıp dizgeleştirerek toplum katmanlarına özümsetme amacı ile kurumsallaştı. Çokluk ayırđına varılmasa da, Kütüphaneciliğin 'bilimsellik' niteliği, bu önemli gelişme'nin 'bilgilenme ve zihinsel devinim (hareketlenme)'e değişik boyutlarda, öncelikle de derinlemesine yaptığı etkiden kaynaklanmakta.

Üstte anılan Çalışma'da, Kütüphanecilik'te "bilimsel araştırma planlaması"nın gereği üzerinde de durmuştum (16.s.). Bu, 'bilimsel verimlilik düzeyimizdeki düşüklük' nedeniyle dile getirilmiş bir görüştü. Bilimsel araştırma, gerek alan çalışanları gerekse çalışma koşulları yönünden kimi ölçütlerin varlığını öngörür. Türkiye'de bu anlamdaki yetersizliği, nicelik ve nitelik olarak, Kütüphanecilik Alanı'nda da gözlemliyoruz.

Kütüphanecilik araştırmalarımızı, genelde, *kendini zamana uydurarak kanıt lama* eğilimi güdülediğinden bunlar çoğu kez *mesleki devingenliğin toplumsal biçimlenişine etkileme gücünü derinliğine soruşturmadağı gibi özgünlükten de yoksundur*. Bir genel değerlendirmeyi uyarlırsak: 'Düşünce alanımız ve geleceği tasarım olanağımız, çeviri/aktarmalarla, kuşatılmıştır.' Diyelim, yeni teknolojik verimlerin *kütüphane yerine mediothek* teriminin kullanımını zorunlu kıldığını ya da teknoloji'nin bilgi erişim dizgelerine etkisini sürekli işler ama Kütüphaneciliğin Ülke'nin gereksindiği *bilgilenme kültürü*'nün oluşumuna ne tür bir yaklaşımla, hangi öncelikleri gözetip düzenekleri kullanarak katkıda bulunabileceğini irdelemez. Oysa, teknoloji'nin mesleki açıdan önemi, asıl o'nun *bilgilenme gereksinimine dayalı yaşam kültürü*'nü etkileme/özendirme gücünde somutlaşır.

Mesleki yayınlarımızda bir süredir Kütüphanecilik Bilimi'nin kuramsal ölçekte yorumu; bilgi ögesinin içsel olarak irdelemesi ya da bilgi'nin fiziksel biçimleniş, işleniş, kullanımı, yönetim/güdüm ve verimliliğine yönelik sayısal-ölçümsel yöntem ve tekniklerin açıklaması yapılıyor. Bibliometrics, cybernetics, epistemology, informatics, information, informetrics, knowledge, sciento-

* N. Gamze Atalay. "...Bilim Dili-Bilim Üretimi İlişkisi," *Çağdaş Türk Dili* XVIII (202, 2004), 506.s.

metrics...bu yayınların değindiği kavramlardan birkaçı. Sayılanlardan, özellikle, *information/enformasyon* ve bununla ilişkilendirilerek *knowledge* kavramı ile bir ölçüde *informatics/enformatik/* öne çıkmakta.

'Tanımlanabilir olduğu' algılamasıyla yaklaşırsak, bilgi/knowledge: zihinsel düzlemde/soyut; salt kendi içinde etkin/içsel bilgileşim ögesi-aracı; ancak, kavranabilir ve doğruluğu kanıtlanabilen 'im' dir.

'Zihin'de ya da 'kaydedilmiş' durumda iken herhangi bir biçimde dış'a vuran 'im'/bilgi/ başkaları için, diğer deyişle iki 'şey' arasında uyarı nedeni olup *zihinsel devinim*'e yol açmışsa, *somutlaşmış bilgi*'ye dönüşür. Bilgi'nin kendi doğuş noktası dışındaki zihinsel düzlemlerde devinmesi, bir olgu olarak, *dışa dönük bilgileşim/information/enformasyon*'dur. Yalından-karmaşığa değişik devinim biçimleri gösterse de, bilgi'nin özden (organik) devinimi, o'na uygulanan işlemlerde değil, doğurduğu ve *bilgi için bilgilenme* diyebileceğimiz zihinsel etki çerçevesinde gerçekleşir ki, sadece bu 'uyarıcılık' özelliği ile Kütüphaneciliğin kuramsal dokusunu belirleyici öğelerden biri konumuna gelir. 1982'den beri *information/enformasyon* yerine kullanageldiğim *bilgileşim*'in', hem *bilgi'nin dışa vurumu ile neden olabileceği uyarı'yı yansıttığı* hem de batılı karşılıklarındaki *son sesin yaydığı titreşimi verebildiğinden*, en uygun seçenek olduğu sonucuna vardım.

Önerilen Türkçe karşılığın kimi çevrelerde bıraktığı izlenim, sözcük olarak İngilizce'sini sadece eylem anlamında açıkladığı fakat öbür anlam/*nesne olarak bilgi*'yi yansıtmadığının sanılmasıdır. Oysa, terim bağlamında, *bilgileşim* kavramı'nın vurguladığı etkinliğin nesnesi, *bilgi*'dir. Özetle, bilgi, soyut/zihinsel-içsel boyutunda iken değil ancak kendi dışında yarattığı etki ile somutlaştı(rıldı)ğında *bilgileşim* (*information*)'den söz edilebilir. O nedenle bilgileşim kavramı'nın dokusunda, somuta dönüşmüş/nensel (maddi) kimliği ile *bilgi* ögesi kendiliğinden vardır.

Information'ın terim olarak Kütüphanecilik Bilimi'ne dönük yüzü *bilgilen/dir/me* eylemi'nin bıraktığı izi vurgulamasıdır. Dış'a vuran soyut bilgi'nin başka zihinlerde yarattığı devinimi anlatan bu terim'in [*ad, ad sayılabilir, nesne alan eylem türündeki*] *storage, process/ing, retrie/eve/eval* sözcükleri ile yan yana geldiğinde Türkçe'ye nasıl yansıtıldığına dönelim. *Information storage* (bilgi depolama), *information processing* (bilgiişlem), *information retrieval* (bilgi erişim) gibi terimlerin üretildikleri (yabancı) terminolojide *bilgi* soyut kimliği ile düşünülmüş olsaydı, (*knowledge classification* örneği) başka bir

* *Information* karşılığı önce (1969) *bilgi* sözcüğünü kullanmışım. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* (şimdi *Türk Kütüphaneciliği*)/XVIII (4, 1969), 258.s./*Information* sözcüğü orada *science*'la birlikte (*Information Science*) geçiyordu ve Türkçe'ye (Bilgi Bilim) biçimde aktarımı mantıklı görünmüştü. Sonraları bu yanlışımı Türkçe karşılığı 'Bilgileşim' olarak değiştirerek düzelttim. Bkz. T:C: Kültür ve Turizm Bakanlığı. *1.Milli Kültür Şurası, Ankara, 23-27 Ekim 1982. Kurum Temsilcisi Bildirileri, Kişisel Bildiri Özetleri ve Metinleri...* (Ankara, 1982), 225-234.sr.

biçimleniş göstermeleri söz konusuydu. Kavramsal sapmayı önleme bakımından, yukarıda anılan ‘information’ girişli terimler ve benzerlerini Türkçe terminoloji’de: *Bilgileşimde depolama, bilgileşime hazırlama, bilgileşimde erişim* biçiminde karşılamak gerekir.

Özdeş nedenle, kavramsal tutarlığı bir an için kabul edilse bile, ‘bilgi uzmanı’ terimi’nde vurgulanması gereken *bilgi* ögesi değil *bilgileşim* edimi olacaktır. Bunun ötesinde, ‘bilgi uzmanı’ İngilizce ‘information specialist / documentalist’ karşılığı alınmışsa, bu, bilgi’nin özel bir alanında, verileri işleme sürecindeki görevliyi vurguladığından, konuyu başka boyuta taşır. Ne ‘mesleki kimlik’ ne de gerçek anlamıyla ‘information specialist’ sanı ile örtüşen ‘bilgi uzmanı’ deyişinin, düşlenen ‘teknik eleman sınıfı’na geçişi sağlayacağı da kuşkulu.

Soru, *insan*’la *bilgi* arasında oluşacak ilişki, doğrudan ya da dolaylı, izlenip yorumlanabilir bir devinim/etkileşim niteliği kazanmadıkça o olgu’nun nasıl ‘toplumsal bilim’ bağlamında düşünülüp yorumlanabileceği.

Anlayış ve davranış biçimimizin özelliklerini dikkate alırsak, öğrenme ya da *bilgilenme gereksinimi*, *çokluk*, *yaşamı sürdürebilme kaygısı*’ndan kaynaklanan bir toplumuz.

Bu anlayış, aileden başlayarak, yaratıcı olması beklenen üniversiteyi de kapsamak üzere, eğitim, iş dünyası, siyaset, kısaca yaşamın her alan ve aşamasında baskın durumda. Algılama böyle olunca, bilgi ve bilgilenme kültürümüzün düzeyi yükselmiyor.

II Uzak Geçmiş

Bu kez, çok daha uzak geçmişe dönerek, Türk Kütüphaneciliği’nin destan ve tarih boyutunda serüvenine eğilebiliriz.

Siyaset bilimci Maurice Duverge’ye bakılırsa, “Tarih, her ulusun kendi geçmişindeki davranış ve istekleri haklı kılacak az ya da çok destansal bir görünüm yaratmaktır.”

Destan kültürü, aynı zamanda, toplumun yaratma gücünün ‘yazın’ ve ‘tarih’e yansması da. Bu güç, kuşkusuz, düşünce bağlamında da geçerli. Eski-Turfan Yazını’ndan iki dize şöyle diyor:

Bilgi öğren ey beyim/Bilgi sana eş olur
Bilgisizin yanına/Altın koysan taş olur

Eski Türkler’in ‘bilgi’ ve ‘bilgilenme’ye karşı gösterdiği duyarlık, toplumda o’na yönelik nesnel, daha açarsak, kurumsal oluşumlara da yol açtı mı?

Kütüphaneciliğimiz’in omurgasını, kabaca, 30’la 42° kuzey enlemleri arasında uzanan coğrafya ekseninde çatabiliriz. Bir diğer anlatımla, söz konusu

eksen, Asya'dan başlayıp Anadolu'da sonlanırken Afrika ve Avrupa doğrultusunda da çıkıntılar yapar. Bu omurga'nın giderek billurlaşan özelliği, oluşum koşullarını ilkin Orta Asya içlerinde bulmuş olmasıdır. Mekân'dan zaman boyutuna geçerse, 'kütüphane' ya da 'ön türü'nün belirişi, bugünkü bilgilerimize göre, Uygurlar'ın 'yerleşik ilk Türk boyu' kimliğini kazandıkları M.S.IX.Yy.'a rastlar.

Türk Tarihi'nin akışı içinde Uygurlar, 'yeni bir yaşam biçimine geçiş' ya da 'toplumsal evrim'i simgelemekte. Bu evrim'in kültür ölçeğinde anlamı, 'yarıgöçebelik'ten 'yerleşik' yaşama geçti ki, Kütüphaneciliğimiz'in çıkış noktası'nı belirleyici koşulları soruşturma olanağı vermek nedeniyle, önemlidir.

Bu çıkış noktalarının başında, *kentleşme* gelir. Çünkü, Kütüphane Kurumu biçimlenirken bütün gelişim aşamalarını 'örgütlenmiş kent yaşamı' içinde aldığı görülür. Kısaca, kent yaşamına özgü devingenlik, *kütüphane bilinci*'ni uyarıcı 'ön etken'dir.

İkinci özellik olarak, *bilginin toplumsallaşma koşulları* öne çıkmakta. Bu öncelikle, bilgi ekonomisi, diğer deyişle toplumda bilginin aktarılacağı sağlıklı bir 'kayıt ortamı'nı ekonomik anlamda yaratma gücünün varolup olmaması demektir. *Okuryazarlık*, ancak, sözü edilen altyapı sağlanmışsa gerçekleşip yaygınlaşabilir.

Üçüncü nokta, *yazılı kültür ve bir yazınsal birikimin varlığı* konusudur. Uygurlar, /kitap-okuma/ bilgi-öğrenme/ danışarak bilgilenme/düşünme/ etkinliklerinde görüş ve davranış biçimlerini güdüleyici bir yazınsal birikime sahip miydiler? Böylece ortaya, toplumun eğitilmiş-aydın-düşünür kitesince *korunmaya değer nitelik ve nicelikte bulunmuş bir ulusal yazın birikimi oluşup oluşmadığı* sorusu çıkmaktadır.

İlgi çeken diğer gösterge, *bilgi tüketimi/düşünsel erginlik* açısından durumun ne olduğudur. Uygurlar, tüzel güvence altında kimlik kazanmış ve varlıklarını sürdürebilmede gerekli olanaklara sahip öğretim, bilim kuruluşu ve benzeri düşünsel etkinlik merkezleri ile iş ve yönetim örgütleri meydana getirdilerse bunlar kütüphane oluşumunu nasıl etkilemiş olabilir?

Sözü edilen olgu ve özelliklerin Kütüphanecilik bağlamında yorumlanabilir düzeye gelmesi tarihsel gerçeklik yönünden önem taşımakta. Yazı'nın sınırlarını zorlamamak için, Türk Evreni'nde *kütüphane etkinliği*'ni M.S.IX.Yy.'dan başlayarak araştırmayı gerektirir neden ve kanıtlar bulunduğunu belirtmekle yetineceğim.